

crkva u svijetu

KONCILSKA OBNOVA

KONCILSKA VIZIJA CRKVE*

Bonaventura Duda

Nema sumnje da je II. vatikanski koncil bitno i u globalu eklesiološki koncil. Preduzeo je na se zadaću da ponirući u svijest Crkve o samoj sebi dublje pronikne i razgovijetnije izrazi što je Crkva u sebi i naspram svijetu (LG 1 i GS 40). O tom uostalom danas posjedujemo *magistralni tekst pape Ivana Pavla II* koji u proglasu novog Kodeksa ističe da je temeljna novost ovog Koncila u eklesiološkoj nauci. »Od elemenata koji izražavaju istinsku i pravu sliku Crkve — piše Papa — treba istaknuti ove: nauk da je Crkva Božji narod (LG II) i da je Crkveni autoritet služenje (LG III); zatim nauk koji prikazuje Crkvu kao *communio-zajedništvo* i odatle izvodi suodnose između krajevne i opće Crkve; zatim nauk da svi članovi Božjega naroda — na sebi svojstven način — sudjeluju u Kristovoj svećeničkoj, proročkoj i kraljevskoj zadaći, odakle proizlazi nauk o službama i pravima svih kršćana, osobito laika; i napokon zalaganje Crkve za ekumenizam.«

* *Napomena:* Za predavanje se neposredno nisam služio nekom osobitom literaturom, no mnogim piscima dugujem nadahnuće. Od opće literature spominjem samo: PHILIPS G., *L'Eglise et son mystère au II concil du Vatican*, I—II, Desclée 1967 i 1968; MARTELET G., *Les idées maîtresses de Vatican II*, Desclée de Brouwer 1969.; CONGAR Y., *L'Eglise de saint Augustin u l'Epoque moderne*, Crf 1970. — Trebalo bi sastaviti pomnu bibliografiju knjiga i članaka što su u nas napisani i izdani o II. vatikanskom koncilu. Spominjem samo neka djela: ŠAGI-BUNIĆ T., *Ali drugog puta nema*, Zagreb, 1969 i 1972; ISTI, *Vrijeme suodgovornosti*, I—II, Zagreb, 1981 i 1982; ISTI, *Dvadeset godina poslije Drugog vatikanskog koncila* u zborniku *Jeke jednog koncila*, Radovi Bogoslovske tribine o dvadesetogodišnjici II. vatikanskog koncila, Zagreb, 1984, str. 38—60. — ZOVKIĆ, M., *Obnova Crkve prema II. vatikanskom koncilu*, Zagreb, 1969; ISTI, *Crkva kao Narod Božji*, Zagreb, 1976; ISTI, *Crkva Božja na putu zemaljskom*, Sarajevo 1984; BRAJČIĆ R. i drugi, *Dogmatska konstitucija o Crkvi*, zborno djelo, I—II, Zagreb, 1977 i 1981; FRANIĆ F., *Putovi dijaloga*, Split 1973.

S tim u vezi treba istaknuti osobito postignutu razgovijetnost o temeljnoj jednakosti svih članova Božjega naroda (LG 32b) koja je došla do izražaja u kan. 204: »Kršćani su oni koji su krstom pritjelovljeni Kristu te (kao takvi) sačinjavaju Božji narod. Zbog toga su razloga (svi oni), svaki na svoj način, dionici Kristove svećeničke, proročke i kraljevske zadaće te su — svaki na svom položaju (u svom životnom stanju) — pozvani da vrše poslanje koje je Bog povjerio Crkvi da ga izvrši u svijetu.«

Novost Koncila

Po odluci sazivatelja Koncila pape Ivana XXIII. izriekom se nije išlo za novim dogmatskim definicijama, a još manje osudama. Namjerno se išlo za izlaganjem odabranog dijela baštinjena kršćanskoga nauka u vezi s osobitim potrebama Crkve u našoj suvremenosti. Uza sve to koncilski dokumenti predstavljaju svečani čin skupnog, koncilskog učiteljstva Crkve te imaju svoju najvišu mjerodavnu i smjerodavnu vrijednost.

I da predusretne neke sterilne rasprave: ima ih koji prikazuju Koncil kao apsolutnu novost, a drugi opet pošto poto dokazuju da je Koncil tek ponovio sav dosadašnji crkveni nauk. Treba međutim reći da *koncilski dokumenti predstavljaju svakako novu, pomno odabranu sintezu baštinjena blaga za potrebe našega vremena*. I koliko je god mnogostruko pripravljen, ne samo u izučavanju teologa nego i različitim zahvatima dotadanjega Crkvenoga učiteljstva, Koncil bar u snopovima svojih sintetičkih izlaganja znači veliku novost Duha koji vjernike Kristove i danas — za danas i sutra — »uvodi u svu istinu« (Iv 16, 13; usp. DV 8c i 20 te LG 1 i 12e pri kraju). Koncil je nov i po oživljenju i posvješćenju drevnih nauka koji jedno vrijeme nisu dosta ozračavali teologiju i pastoral Crkve.

U povijesti Crkve doista nema dokumenata koji bi se po sročenoj sintetičnosti ovojega magistralnoga iskaza mogli mjeriti s različitim dokumentima ovoga Koncila. Dosta je spomenuti u globalu samu konstituciju o Crkvi. No lističem samo neke pojedinosti, npr. koncilski nauk o Blaženoj Djevici Bogorodici u misteriju Krista i Crkve (LG VIII) — teologiju laikata (LG 8V) — poziv svih kršćana na svetost (LG V) — odnos aktivne vjere Božjega naroda prema crkvenom učiteljstvu (LG 12, DV 8 i 10a i 12d) itd.

U tom smislu, danas se ne može biti u punini kršćanin, a da se ne zaživi u duhu II. vatikanskog koncila, bar kao polazišta novih posvješćenja Crkve u našem vremenu.

Koncilaska vizija Crkve sinteza je svih dokumenata

Svakako, polazišni dokument koncilске nauke o Crkvi predstavlja dogmatska konstitucija *Lumen gentium*. No važni dogmatski nauci o Crkvi, o njezinu biću i njezinu poslanju nalaze se pomalo i u svim drugim dokumentima ovoga Koncila. I ne možemo odgovoriti svojoj temi »Kon-

cilska vizija Crkve«, a da ne upozorimo bar na neke stavke i drugih koncilskih dokumenata koji se bilo izravno bilo neizravno nadovezuju na *Lumen gentium*.

Neka bude dosta samo spomenuti da se važni koncilski dekreti, odn. deklaracije nadovezuju na *Lumen gentium* br. 15—17. Ponirući u svoje vlastito biće, Crkva je otkrila nov stav prema drugim kršćanima (LG 15 = *Unitatis redintegratio*, dekret o ekumenizmu); nov stav prema drugim religijama (LG 16 = *Nostra aetate*, o odnosima Crkve s nekršćanskim religijama); izrazitiji stav prema misijama (LG 17 = *Ad gentes*, dekret o misijskoj djelatnosti Crkve). Kad velim »nov stav«, nipošto nije riječ samo o povijesnoj situaciji kada je vjera ugrožena borbenom nevjerom pa treba da »ujedinimo snage« da se odupremo nekrstu. Ne, Crkva je na II. vatikanskom koncilu — dakako u svjetlu svoje Predaje — dublje zaronila u povijest spasenja i u Božje planove s čovječanstvom te se otkrila snažnije povezanom s onim — drugima. Oživjeli su u koncilskoj dvorani tekstovi Euzebija Cezarejskoga o »pripravi na Evanđelje« i drugih otaca o »sjemenju Logosa« posijanom na zemlji svijeta, u srcima ljudi.

Tako je Crkva upoznala nove povezanosti koje je vežu s ostalim kršćanima (LG 15). Upoznala je kako se i oni »koji još nisu primili Evanđelje na različite načine *svrstavaju* (lat. *ordinantur* — *usmjeravaju*) u Božji narod«. A s obzirom na one koji niti su kršćani niti su religiozni: »Crkva ujedno moli i radi da *punina svega svijeta prijeđe u Božji narod*, u Tijelo Gospodinovo, u Hram Duha Svetoga te se tako ostvari svaka čast i slava Stvoritelja i Oca svih stvorova« (LG 17).

Ovdje bih istakao osobito dva konciliska dokumenta koja su, uz *Lumen gentium*, osobito važna za bolje shvaćanje Crkve. Počinjem od dogmatske konstitucije *Dei verbum*. Njezin uvodni broj mogao bi stajati kao pročelje svih koncilskih dokumenata. Ističem da je početna noseća riječ »verbum« u akuzativu. Sva je Crkva usredotočena na Božju riječ. I sami koncilski oci, prije nego nastupe kao učitelji, prema Božjoj se riječi **odnose učenički**. *Crkva je dakle prvenstveno učenica Božje riječi i tek susljedno učiteljica*. U tom smislu važan je br. 10a, gdje nalazimo neke vrste definiciju Crkve iz suodnosa s Božjom riječju: »Sveta predaja i Sveto pismo sačinjavaju jedan sveti poklad Božje riječi povjerene Crkvi. Prianjavajući uz taj poklad, sav je sveti puk — sabran oko svojih pastira — sveudilj postojan u nauci apostolskoj i zajedništvu, u lomljenju kruha i molitvama (usp. Dj 2, 42 grčki). I tako nastaje jedinstvena istodušnost predstojnika i vjernika u držanju, izvršivanju i ispo- vijedanju predane vjere.« U daljnjem se tekstu još jednom ističe uče- nički položaj učiteljstva prema Božjoj riječi (DV 10b). U tom sklopu valja zamijetiti i br. 8b, gdje se upozorava na rast i napredak Božje riječi u Crkvi kroz stoljeća, u čemu imaju udjela i vjernici i pastiri (DV 8b = LG 12).

Važan ekleziološki nauk nalazi se također u pročelnim brojevima prvog koncilskog dokumenta *Sacrosanctum Concilium*. Tu se ponajprije u br. 2 ističe dvojakost Crkve, zapravo njezina teadričnost-bogočovječnost: »Ona je po svojoj naravi ljudska i božanska, vidljiva i nevidljivim zbi-

ljama obdarena... nazočna u svijetu a u isto vrijeme putnica (iz svijeta)« (usp. LG 8). K tome, Crkva ima dva, ili *tri poglavita cilja*, najtješnje uzajamno povezana: Crkva je proslaviteljica Boga — navjesticiteljica spasenja ljudima — i izvršiteljica toga spasenja u životu Kristovih vjernika (SC 6). Taj će važan vid koncilske ekleziologije lako izbjeći oku ako isključivo polazimo od same konstitucije *Lumen gentium*.

Crkva kao Božji narod

Prema mnogim učiteljima, najvažniji nauk dogmatske konstitucije *Lumen gentium*, tako značajan za ekleziologiju ovoga Koncila, nalazi se u njezinu II. poglavlju gdje se Crkva poglavito definira kao Božji narod.

Odmah primijetimo: time nisu dokinuta druga biblijska osvjetljenja bića i naravi Crkve kao što je očito u podnaslovima I. poglavlja: *Kraljevstvo Božje — Pralikovi Crkve — Mistično tijelo Kristovo* i dr. No, slika Božjeg naroda stavljena je u prvi plan te će snažno odrediti i novu razdiobu Kodeksa.

Kad je Koncil odlučio, nakon 1. zasjedanja, da treba kraće sročiti predložene sheme, kard. Suenens je u koordinacionoj komisiji predložio da se između I. poglavlja o misteriju Crkve i III. poglavlja o hijerarhijskom uređenju Crkve umetne II. poglavlje o Božjem narodu. Što se time dobilo? Tako je u konstituciji o Crkvi došlo u prvi plan ono što je svim kršćanima zajedničko na planu dostojanstva zajedničke kršćanske egzistencije, prije svakog drugog razlikovanja službe ili životnoga stanja. Time je Koncil proveo »usredotočenje Crkve na Krista kao vertikalu i usredotočenje na Božji narod kao horizontalu« (Y. Congar, *n. dj.*, str. 473).

Biblijski pojam Božjega naroda prije svega ističe apsolutnu Božju inicijativu, prije svake ljudske zasluge, a onda i ljudsku sinergiju u smislu: poziva-odaziva, saveza, uzajamnosti između Boga i ljudi, posvećenja itd.

Dakako, trebalo je pomno izložiti u kojemu se, biblijskom smislu uzima taj izraz narod Božji, i to tako da se odstrani svaki nesporazum s obzirom na nijanse koje ima latinski jezik u izrazima: gens, natio, populus itd. Isto tako nipošto se pod narodom Božjim ne razumijevaju vjernici bez pastira, a još manje se time uvodi neko klasno raslojavanje Crkve: pučani — elita itd.

To je narod iz svih naroda, ali nipošto time ne nastaje neka nova etnografska, a još manje politička tvorevina. Vjera i ljubav premašuju sve nedostatnosti i različitosti naroda iz kojih Božji narod nastaje. Sve se autentične vrednote uzdižu i preobražavaju u novu cjelinu.

Ta upućenost Crkve na sve narode — i na sve članove svih istoga naroda — snažno je došla do izražaja u LG 13 i 17 pri kraju, a razrađena je u dekretu o misijskoj djelatnosti Crkve *Ad gentes*.

Iskazom Crkve kao Božjega naroda prevladana je napetost između klerika-laika. Nisu na istoj razini, ali su njihovi sudnosi uzajamni. To je nadalje omogućilo da se ustvrdi jednakost svih kršćana s obzirom na

temeljno krsno dostojanstvo (usp. kan. 204), a u isto vrijeme zadrži nužna nejednakost s obzirom na različitost službi.

Zbilja Crkve kao Božjega naroda situirala je Crkvu u povijest. *Crkva je i povijesna pojava, pa je stoga povijesno i uvjetovana. Iz toga se izvila jasna misao da je Crkva u nastajanju i u rastu jer je Ecclesia peregrinans — Crkva u hodu.* To je uvelike pomoglo da se riješi neizbježna napetost između Crkve svete i uvijek potrebne čišćenja (LG 8) kao i napetost između Crkve kao božanske stvarnosti i ljudske pojavnosti (usp. LG 48c). Sve je to došlo do izražaja napose u VII. poglavlju o eshatološkom značaju Crkve u hodu: Crkva se ostvaruje u svojem savršenstvu istom u eshatonu. No to eshatološko usmjerenje čini je posebno odgovornom za svijet (GS 39). Uostalom, kako je dobro netko primijetio, sve revolucije svijeta i sve reforme Crkve nadahnute su osjećajem oštra nerazmjera, često dramatskoga, pa čak i tragičnoga između stanja stvari kakve jesu i kakve bi trebale biti.

Samo u tom sklopu mogla je Crkva II. vatikanskog koncila na više mjesta izraziti svoj *smjerni pokajnički osjećaj*, ali bez kompleksa samoranjavanja. Prema LG 5, pri kraju, Crkva »polagano raste i teži za dovršenim Kraljevstvom«, a prema LG 8b »Crkva u svom krilu obuhvaća grešnike« pa je »u isti mah sveta i uvijek potrebna čišćenja te neprestano vrši pokoru i obnovu« (usp. LG 9 pri kraju te GS 36 pri kraju i dr.).

Crkva je tako bolje shvatila potrebu stalnoga obnavljanja i pomlađivanja. Prema LG 4 Duh Sveti »snagom Evandjelja čini da se Crkva neprekidno pomlađuje«. Tako čitamo i u LG 7f. Budući da je Crkva povijesna zbilja, u svojoj teandričnosti očito ima i nešto nepokolebljivo i trajno, a i nešto što može zastarjeti i čega se treba osloboditi. Značajan je o tom stavak LG 48c.

Sve je to stvorilo jedno novo, dinamičko ozračje novog življenja crkvenosti na II. vatikanskom koncilu koje je omogućilo da se Crkva i razgovjetnije definira sama u sebi i predstavi svijetu u kojemu živi, s kojim se raduje i nada, strepi i trpi.

Novi pogled na hijerarhiju

Taj Božji narod-Crkva po Kristovoj je volji i ustanovi hijerarhijski ustrojen. O tom nema sumnje. No ovaj je Koncil poduzeo da jasnije i razgovjetnije izrazi suodnose u Crkvi ukoliko je hijerarhijsko društvo. U tom je pothvatu izronio laikat kao konstitutivum Crkve, o čemu je riječ u IV. poglavlju *Lumen gentium*. No zaustavimo se prije na samoj hijerarhiji. Tu su ponajprije uspostavljeni *jasniji suodnosi*. Snažno je istaknuto značenje svakog pojedinog biskupa u svojoj biskupiji, ali je sunaglašeno zajedništvo i zajedničarenje biskupa među sobom te zajedništvo svakog pojedinog biskupa i svih zajedno s rimskim papom. Taj je suodnos dobio svoj izraz u zbilji kolegijaliteta koja se još na ovom Koncilu nije uspjela do kraja izraziti, ali predstavlja veliko dostignuće koncilske slike u Crkvi.

Mnogi do danas nisu svjesni da zbilja kolegijaliteta, ukoliko izražava bitne suodnose u episkopatu, nije nipošto, bar ne prvenstveno plod suvremene sociologije ili napretka demokracije u Crkvi. Ona je u naravi Crkve. Prvi vatikanski koncil trebao je progovoriti o papinstvu i biskupstvu u Crkvi, ali je naglo — zbog vanjskih prilika, zbog revolucionarnih događaja u Italiji — prekinut. Tako se dospio izraziti samo o papi, i to ne u svemu rasponu. Trebalo je da I. vatikanski koncil nađe svoju nadopunu, svoje drugo krilo, u nauci II. vatikanskog koncila o naglašenoj ulozi mjesnoga biskupa u Crkvi i biskupskog kolegija s papom. Tu je pak došla do izražaja veća suodgovornost svih biskupa s papom za rast i napredak cijele Crkve u svemu, a naročito u odgovornosti za misije (LG 23 bc; Ab 38).

U pogledu suodnosa *papa-biskupi-laici* ovaj je Koncil istakao da se sveta vlast ne izdiže nad laike, a pogotovo ne odvaja od laika. Sveta je vlast u službi cijele Crkve, dakako i laika. To bismo smjeli i ovako izraziti: nisu laici radi biskupa i pape nego obratno, papa i biskupi su radi laika. Zapravo taj se suodnos ne da izraziti bez komplementarne zbilje zajedništva i uzajamnosti. Tako su uistinu jedni radi drugih, jedni sa drugima.

O toj uzajamnosti vrijedi doslovce pročitati početak III. poglavlja *Lumen gentium*: »Krist je Gospodin za upravljanje (piše: *ad pascendum*) i stalno povećavanje Božjega naroda u svojoj Crkvi ustanovio različite službe koje idu za dobrom čitavoga Tijela. Službenici koji imaju svetu vlast služe svojoj braći da svi koji pripadaju Božjem narodu i stoga imaju kršćansko dostojanstvo *teže* slobodno i sređeno za istim ciljem te postignu spasenje.« U ovoj je rečenici do najvišeg izraza izvagan suodnos svete vlasti i svih ostalih vjernika. Pogotovo kad za ono naše *teže* piše *conspirantes*: dakle zajedno *teže*, zajedno nastoje. Ustvari dvojakost Crkve nije dakle dvodjelnost nego baš — uzajamnost, kako naglašava LG 32.

Izvršno je to izrekao PO 2b po kojemu je Krist »ustanovio služitelje u društvu vjernika — *in societate fidelium*«.

I laici — Crkva

U težnji da se Crkva definira u svojoj uzajamnosti, izronilo je — već sam rekao — IV. poglavlje *Lumen gentium* o laicima. I to ne zbog nekih, recimo tako, subsidiarnih razloga: kao da bi laici bili akcidentalno potrebni biskupima — da budu njihova produžena ruka u apostolatu i prisutnosti Crkve u svijetu. Koncil je zacrtao laikat kao konstitutivum Crkve: Crkva, kako ju je Krist ustanovio, nezamisljiva je bez laika. Evo što izričito piše u uvodnom stavku u to poglavlje: »Pastiri znaju da nisu od Krista ustanovljeni da sami preuzmu svu spasonosnu misiju Crkve u svijetu.« U tom se sklopu navodi snažan tekst iz Ef 4, 15-16 koji na neki način dobiva formalno ekleziološko značenje.

Tu ne smijemo previdjeti *stavak o Crkvi kao bratstvu* i to baš ukoliko je dvodjelna: od laika i svetih služitelja (LG 32c).

U poglavlju o laicima došao je također u prvi plan predani *kristološki nauk o tri Kristove zadaće ili službe* (lat. *munera*). Zanimljivo, *Lumen gentium* taj nauk o tri vlasti tek uzgredice spominje kada je riječ o biskupima, a sasvim izračito i razgovijetno u izlaganju dostojanstva i poslanja laika. I to na dva mjesta: u poglavlju o Božjem narodu (LG 11 i 12) i u samom poglavlju o laicima (LG 34-36; usp. AA 2b). Svaki dakle kršćanin — na sebi svojstven način — sudjeluje u Kristovu svećeništvu, proroštvu i kraljevstvu.

Važno je ponovno istaknuti taj *suo modo* — na sebi svojstven način, koji je iz LG 31 ušao u kan. 204 (usp. i LG 10, pri kraju). Time se željelo reći da sudjelovanje laika u trostrukoj službi Kristovoj npr. u svećeništvu — ako se usporedi sa sudjelovanjem onih koji u Crkvi imaju svetu vlast — nije sudjelovanje tek u nekom nepravom ili analognom smislu. Nisu doduše laici svećenici na isti način kao i prezbiteri, ali nipošto nisu to tek u nekom nepravom smislu.

Crkva time nipošto nije laicizirana nego je upravo laik sakraliziran. On je član svetoga naroda Božjega, ali tako da mu je saecularitas-svjetovnost vlastita (LG 31). I pozvan je upravo da tu svjetovnost — posveti. Laik svoju svetost postizava i vrši baš zalaganjem u svjetovnim staležima i poslovima.

To IV. poglavlje o laicima temelj je dekreta o apostolatu laika *Apostolicam actuositatem*, a nalazi se i u osnovici pastoralne konstitucije *Gaudium et spes*. Tu se ponovno i ponovno pozivaju katolički laici da preuzmu svoje nezamjenjive uloge i zadaće u tom da se cijelo tijesto svijeta kršćanski ukvasa, kako ukratko izriče LG 38.

Cilj Crkve: svetost

Treba bar ukratko progovoriti o cilju Crkve, ili — *radi čega jest Crkva*. O tom se cilju može govoriti s više stajališta. Prema SC 6 cilj je Crkve proslava Boga, navješćivanje spasenja svim ljudima, ostvarivanje spasenja po sakramentima. Po AG 1 cilj je Crkve misijska djelatnost koja izvire i nadostavlja se na samo poslanje Sina u svijetu. Ako pak pomno čitamo GS, cilj je Crkve — i prije i poslije svakog naviještanja — suradnički suživotni dijalog sa svijetom u svoj kompleksnosti riječi »svijet«.

Crkva se, recimo tako, *ex professo* izjasnila o svojem cilju u V. poglavlju *Lumen gentium* o pozivu svih kršćana na svetost. *Cilj je Crkve posvećenje svih njezinih članova*. Crkva je uvijek sveta, u ontološkom smislu, zbog svojih neizgubivih veza sa božanskom Trojicom. No, ona sve više postaje svetom, u moralnom smislu: po uključivanju svakoga vjernika i svih vjernih skupina u božansku struju milosti, po sinergiji s Bogom posvetnikom.

Zna se da to V. poglavlje nije bilo predviđeno nego je izronilo na samom Koncilu. Ono je plod zahvata Duha Svetoga u tijek koncilskih rasprava. Oci su svakako htjeli opisati Crkvu u njezinoj pojavnosti. U tom redu svakako su trebali progovoriti i o redovništvu kao fenomenu

koji obilježava Crkvu. No o redovništvu se nije moglo progovoriti u vezi s hijerarhijskim ustrojstvom Crkve. Stoga se nije moglo samo tako prijeći s orisa Crkve ukoliko u njoj postoje svete službe i laici. Redovništvo se naime nije moglo pojaviti kao neka paralelna struktura hijerarhiji i laikatu. Stoga se izlaganje o redovništvu započelo uvodnikom o cilju Crkve, a samo se redovništvo pokazalo kao crkveni oblik udružene svetosti, odn. nastojanja oko svetosti.

Odmah je dobro zapaženo da će tako svetost ispasti kao monopol redovništva, a ne kao cilj i zadaća Crkve i svakog pojedinog kršćanina. I tako se nakon izlaganja o Božjem narodu (LG II), ukoliko ga sačinjavaju sveti služitelji (LG III) i laici (LG IV), progovorilo o bitnoj zadaći svega Božjega naroda, i klerika i laika — o svetosti (LG V). Na to se onda organski nadovezao razgovor o redovništvu (LG VI). I da prosljedimo: ta je pak *svetost u nastajanju*, a u punini se ostvaruje istom u eshatonu (LG XII). Najsavršenije ju je dostigla blažena Djevica Marija koja je i najodličniji, posve ostvaren, član Crkve i ujedno njezin uzor (LG VIII).

Tako se probila kao prvotna misao da su svi kršćani pozvani na svetost. Svaki kršćanin treba da ostvari tu svetost u svojem specifičnom pozivu i u svojem vlastitom životnom okolišu. Koncil je dao mali *nacrt tipologije svetosti*. I u tom je imao pred očima dvodjelnost Crkve. Stoga govori o tipovima klerčke i, sushjedno, laičke svetosti. Kao univerzalni tip laičke svetosti ističe se bračna i obiteljska svetost (LG 41e i 46c te GS 47—52).

Ako bismo opći nauk Koncila o svetosti povezali s drugim dokumentima, onda se ta svetost ostvaruje, opet općenito govoreći, u misijskom zalaganju (AG), u suživotnom i suradničkom životu Crkve i suvremenog svijeta (GS). Biskup se posvećuje svetim biskupovanjem, suprug i supruga svetim supružništvom i roditeljstvom, katolički intelektualac i radnik profesionalnim zalaganjem, usavršavanjem i savršenstvom.

U tom sklopu najveću prinovu predstavljaju *važni elementi laičke svetosti*. Oni se, osim u *Lumen gentium* V, susreću i u drugim koncilskim dokumentima. Već je poglavlje o laicima (LG IV) upozorilo na temeljne elemente te laičke svetosti. Ona se, općenito govoreći, sastoji u tom da laici »preuzmu spasonosnu misiju Crkve prema svijetu« koja je njima vlastita (LG 30). Treba »da traže kraljevstvo Božje baveći se vremenitim stvarima i uređujući ih po Bogu«. I to baš ukoliko »žive u svijetu«, to jest u svim i pojedinim dužnostima i poslovima svijeta i u redovitim prilikama »obiteljskog i društvenog života«. Upravo »tu su oni od Boga pozvani da pridonese — kao iznutra, poput kvasca — posvećenju svijeta vršeći vlastitu dužnost« (LG 31).

Time je Koncil snažno naglasio vrijednost svagdašnjega života i profesionalnoga zalaganja, a napose je izdigao rad kao veliko sredstvo i oblik posvećenja: LG 36, 41e, GL 33—39, GS 67. Uopće, pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* o Crkvi u suvremenom svijetu zapravo, više nego hijerarhiju, obvezuje laike. Baš njima otvara ne samo široko polje kršćanske djelatnosti nego i vježbalište u vlastitoj, laičkoj, profesionalnoj svetosti. To je isto naglašeno i u dekretu o apostolatu laika.

Ako smo gdje daleko od ostvarenja Koncila, onda je sigurno da ova koncilaska blagovijest o svetosti laika — o svetosti njihove svakidašnjice, o svetosti bračnog i roditeljskog života, o profesionalnoj svetosti — još nije ni izdaleka koliko je potrebno onarodena i proširena. Biti svet kršćanin, već sam istakao, znači u stvarnosti biti svet suprug, otac-mati, svet državnik, intelektualac, teški manualni radnik (LG 41e)...

Kad smo dakle u izlaganju razgovijetna nauka o svetosti u Crkvi — u povijesti Crkve nema dokumenta koji bi se s ovim, u toj stvari, mogao mjeriti! — onda želimo još ovo naglasiti: Koncil se navraća više puta na *temeljnu misao o bogoslužnoj vrijednosti cijeloga kršćanskoga života i zalaganja*. Pod tim vidom nezamjenjiv je i nezaobilazan u *Lumen gentium* stavak 10: svi su »krštenici... posvećeni da budu duhovni dom i sveto svećenstvo tako da svim djelima čovjeka kršćanina prinose duhovne žrtve«. To svoje pravo, iako svojevrsno svećeništvo, »vjernici (laici)... vrše primanjem sakramenata, molitvom i zahvaljivanjem, svjedočanstvom svetoga života, samozatajnom i djelotvornom ljubavlju« (usp. PO 2ad LG 31 i 34; SC 12 i 40 PO 2 i dr). S tim u vezi važan je još jedan stavak iz PO, 5a, prema kojem su svi vjernici »pozvani i potaknuti da zajedno s Kristom prikazuju sebe, svoje napore i sve stvorene stvari«.

Krunski tekst o tome nalazimo u LG 34 koji izrijeком govori o svećeničkoj službi laika. Njih Krist »tjesno spaja sa svojim životom i svojom misijom dajući im također dio svoje svećeničke službe da vrše duhovno bogoslužje«. U čemu se ono sastoji? »Sva njihova djela, molitve i apostolski rad, pothvati, bračni i obiteljski život, svagdanji rad, odmor duha i tijela, ako se vrše u Duhu, dapače i tegobe života, ako se strpljivo podnose, postaju duhovne žrtve Bogu ugodne po Isusu Kristu.«

S obzirom na kršćansku svetost i bogoslužnost svega kršćanskoga života u prvi su plan pomaknuti temeljni biblijski tekstovi: Rim 12, 1—2; 1 Pet 2, 5 i 9 te Otk 1, 6.

I upravo po svetom kršćaninovu zalaganju u svijetu, posred svega stvorenja, događa se i uzdignuće cijele materije na razinu bogoslužnosti. To na jedinstven način ističe GS 38 pod naslovom: »Ljudska djelatnost dovedena do savršenstva u pashalnom misteriju«. S tim u vezi GS, 39b izrijeком piše da se u euharistiji »plodovi prirode (dosl. *elementa naturae*) što ih je čovjek uzgojio pretvaraju (lat. *convertuntur*) u njegovo slavno Tijelo i Krv«. Tako se događa prava »pretvorba svijeta« ili »consecratio mundi — posvećenje svijeta«, u kojemu se — kroz oslobođenje čovjekovo — »od ropstva prolaznosti oslabadaju i sva stvorenja što ih je Bog stvorio radi čovjeka« (GS 39). To je polje doista veliko vježbalište laičke svetosti (usp. LG 36 i 38).

Dok Crkva na II. vaticanskom koncilu definira poziv svih kršćana na svetost, ona dobro znade da je ta svetost — dok je Crkva ovdje na putu, *Ecclesia peregrinans* — svetost u nastajanju, svetost u rastu. U tom smislu se na LG V nadovezuje LG VII pod naslovom: »Eshatološki značaj putujuće Crkve i njezino sjedinjenje s nebeskom Crkvom«. Crkva je duboko svjesna Kristova i svojega »eshatološkog interima«. Crkva već jest i još nije ono što po božanskoj zamisli i Kristovim sna-

gama koje u njoj djeluju treba da bude. *Crkva se još nije dogodila, sasvim i konačno* — ni u cjelini, ni u pojedinim vjernicima, ni vjerničkim skupinama.

U tom sklopu vrlo su važni elementi za odgoj prave, koncilske crkvenosti one izjave Koncila u kojima koncilski oci — a preko njih cijela Crkva — nastupa kao Crkva pokajnica (usp. LG 40a), kojoj je stoga potrebno trajno obraćenje i obnova. Taj smo vid koncilskog nauka već dotakli pri kraju odsjeka o Božjem narodu. Smatram da se uvijek s korišću možemo na to navraćati. Crkva dakle još nije dostigla »svu puninu Božju« nego je pozvana da se u Kristu »neprekidno obnavlja« (LG 7 gh). Ona zasada »u svom krilu obuhvaća i grešnike« pa je »u istih svetih i potrebna čišćenja« (LG 8c). Osobito su ponovljeni pokajnički stavci u dekretu u ekumenizmu: »Taj Božji narod, dok traje ovo njegovo zemaljsko putovanje, ostaje u svojim članovima, dakako, podložan grijehu...« (UR 3e). Stoga je potrebno da katolički vjernici »iskreno i budno odvagaju sve što samoj katoličkoj obitelji valja obnoviti i ostvariti da joj život vjernije i jasnije svjedoči nauku i ustanove što ih je Krist namro preko apostola« (UR 4d). Naime, članovi Crkve »ne žive od onoga što im je Krist namro svim onim žarom koji bi pristajao. Stoga lice Crkve manje blista pred rastavljenom braćom i pred svim svijetom, a porast je Kraljevstva Božjeg usporen« (UR 4e). Posebice je značajan u UR stavak 6a gdje se naumice upotrebljava izraz »reformatio-obnova« prema poznatom aksiomu: »Ecclesia semper reformanda!« Tu stoji ovako: »Krist Crkvu u njezinu hodu zove na onu neprekidnu reformu koja joj je kao ljudskoj i zemaljskoj ustanovi trajno potrebna.«

Crkva ponizmo preuzima dio krivnje i zbog ateizma jer ima vjernika koji »pravo lice Boga i religije prije zakrivaju nego otkrivaju« (GS 19 pri kraju). Dosljedno »lijevak protiv ateizma« Crkva vidi »u autentičnom životu Crkve i njezinih članova« jer »Crkva treba da učini prisutnim i tako reći vidljivim Boga Oca i njegova utjelovljenoga Sina, neprekidnom obnovom i očišćenjem same sebe pod vodstvom Duha Svetoga« (GS 214; usp. L G8). Spomenimo i koncilski »Mea culpa« u vezi s Galilejem i sličnim takvim postupcima u povijesti (usp. GL 36b sa značajnom bilješkom). A važan je — u redu koncilskih dokumenata posljednji — apel u kojemu Crkva, »naša Majka ne prestaje poticati svoje sinove da se pročiste i obnove kako bi znak Kristov još jasnije zablistao na licu Crkve« (GS 44 pri kraju, s pozivom na LG 15, pri kraju).

Crkva i svijet

Kad je riječ o koncilskoj viziji Crkve, nipošto ne smijemo mimoći temu: Crkva i svijet. Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* možda je ipak najtipičniji dokument II. vatikanskog koncila. Najduže je i ne bez velikih prijepora sazrijevala, i nije samo neki akcident u koncilskoj ekleziologiji. Upravo dublje ponirući u svijest o samoj sebi i u težnji da samu sebe razgovjetnije iskaže, Crkva se osjetila duboko povezana sa svijetom, duboko odgovorna za svijet. I to ne u nekom nadređenom

položaju Božje poslanice, nego upravo u stavu ponizne poslužiteljice spasenja. I to i onomu svijetu koji je još ne poznaju i ne priznaje u njezinoj božanskoj konstituciji i poslanju.

To je vrlo značajno: Crkva je u *Gaudium et spes* samoj sebi vjernički posvijestila što je ona svijetu i svijet njoj. A što se samog svijeta tiče, ukoliko ga sačinjavaju vjernici drugih konfesija i poklonici Božji drugih religija kao i ljudi bez vjerničkoga uvjerenja, Koncil u *Gaudium et spes* ne zahtijeva od svojega sugovornika, od svijeta da prizna Crkvu u svojoj njoj zbilji, u njoj bogočovječnosti. Ona se svijetu predočuje bar kao njegov društveni fenomen, kao dio njegova cjelovitoga sadržaja, ukoliko je obdarena historijskom i socijalnom zbiljom (GS 44). Tako se Crkva svijetu nudi kao sugovornica: da svijet s njom i ona sa svijetom uđe u suživotni i suradnički dijalog. Riječ *dijalog* u toj se konstituciji prvi put spominje u br. 40, nadovezujući se na encikliku Pavla VI. *Ecclesiam suam* (usp. GS 43, 46, 85, 92).

Pod tim su vidom za stil ovoga Koncila značajne dvije deklaracije: *Nostra aetate* o odnosu Crkve prema drugim religijama i *Dignitatis humanae* o vjerskoj slobodi. Za svoje članove, Kristove vjernike, Koncil izdaje dogmatske konstitucije — za područje vjere, i dekrete — za područje provedbe tih konstitucija u život Crkve. A za druge, koji nisu Kristovi vjernici, ona izdaje deklaracije koje im nudi, a ne obvezuje ih.

Zna se da je za takvo usmjerenje Koncila osobito zaslužan kard. Suenens. On je već na prvom zasjedanju (4. XII. 1962) upozorio oce u koncilskoj dvorani: Crkva treba da se na ovom Koncilu bavi ne samo sama sobom, ad intra; ona treba da se pozabavi svijetom kojemu je poslana, ad extra. Sutradan ga je podupro inače rijedak koncilski govornik, tadanji kard. Montini, poslije papa Pavao VI. On je samo ostao dosljedan svojim ranijim uvjerenjima. U korizmenoj pastoralnoj poruci milanskoj nadbiskupiji 22. veljače 1962. on piše: »Crkva će nastojati da se pokaže *majkom i sestrom ljudi*. Nastojat će biti siromašna, jednostavna, ponizna i ljubežljiva u svom načinu govora i u postupcima... I da to postigne svući će, bude li trebalo, koji taj stari plašt što je zaostao na njenim kraljevskim plećima da obuče jednostavnije oblike koji odgovaraju ukusu današnjice.«

I doista, ta odlučna želja i potreba da Crkva, baš zbog svoje bitne upućenosti na svijet, uđe u suživotni dijalog sa svijetom očituje se odmah u početku *Lumen gentium* 1: »Budući da je Crkva u Kristu kao sakrament ili znak i oruđe najtješnjeg sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskog roda, ona — nastavljajući predmet prethodnih sabora — namjerava točnije objasniti svojim vjernicima i cijelomu svijetu svoju narav i svoju opću misiju.« U *Gaudium et spes* 2 jasno piše kome se Crkva obraća kad govori svijetu: »Drugi vatikanski sabor, pošto je dublje istražio misterij Crkve, upravlja svoju riječ ne više samo sinovima Crkve i svima koji zazivaju ime Kristovo nego bez oklijevanja svim ljudima sa željom da svima izloži kako shvaća prisutnost i djelovanje Crkve u suvremenom svijetu« (usp. GS 92). U nastavku čitamo tko je taj svijet: »Koncil ima dakle pred očima svijet ljudi, to jest cjelokupnu ljudsku obitelj sa sveukupnom stvarnošću u kojoj živi; svijet

kao pozornicu povijesti čovječanstva, obilježen njegovim pothvatima, njegovim porazima i pobjedama«. Slično ponavlja GS 40: »Pretpostavivši sve ono što je ovaj Koncil izrekao o misteriju Crkve, treba da u ovom poglavlju promotrimo tu Crkvu ukoliko je ona prisutna u ovome svijetu te s njime živi i radi.«

Koliko je za shvaćanje Crkve subitan taj njezin suodnos sa svijetom, izvrsno je sročio papa Pavao VI. otvarajući treće zasjedanje Koncila (14. IX. 1964). Dok Crkva definira svoje biće u *Lumen gentium* — veli Papa — ne čini to »samoljubivo, usredotočena samo na se. Ta ona ne može zaboraviti ni Krista od kojega sve prima i kojemu sve duguje ni ljudski rod radi kojega je rođena da mu služi. Između Krista i ljudskog roda Crkva je posrednica. Stoga se ona nipošto samozadovoljno ne postavlja kao zapreka svijetu da vidi Krista. Ta Crkva nije sama sebi ciljem. Naprotiv, sva je samo oko toga zauzeta da sva bude Kristova i da — u Kristu i za Krista — sva pripada ljudima, među ljudima, za ljude« (*Insegnamenti di Paolo VI*, II, str. 540; usp. sv. III, str. 466 sl. i 720—721). A vrijedi dodati još jednu riječ Pavla VI. u drugoj zgodi, kod promulgacije konstitucije *Lumen gentium* 21. studenog 1964.: »Crkva je utemeljena radi ljudskoga roda. Stoga si ne prisvaja nikoji drugi ljudski autoritet doli onoga koji joj omogućuje da ljudima služi i da ih ljubi« (sv. II, 673).

Više puta se čuje da je pristup Koncila svijetu odveć optimistički, uvjetovan euforijom tadanje Kennedyjeve ere kada su i inače procvale mnoge nade u čovječanstvu. No i takva povijesna uvjetovanost još bi uvijek mogla biti »znak vremena« što ga je Koncil sretno pročitao. Uostalom, biblijska je, osobito novozavjetna, slika svijeta mnogoznačna: od tendencije k pesimizmu (sjetimo se samo Rim 7) pa do visokih optimističkih zanosa (Rim 8). I u tradiciji imamo optimističke pristupe jednog Klemnta Aleksandrijskog, Euzebija Cezarejskog, Laktancija itd. do izrazitih pesimističkih stranica o ostarjelom svijetu u Grgura Velikoga. Prema tome, Koncil svakako nije izdao predanu baštinu vjerničkog stava prema svijetu, prema čovječanstvu u globalu, ako je možda i pre-naglasio svijetlu stranu vjerskih osvjetljenja čovjeka i čovječanstva. Uostalom, u *Gaudium et spes* čitamo više dijagnoza i upozorenja o čovjekovim promašajima u povijesti i suvremenosti, navode se uzroci straha i tjeskobe te se upućuje na borbu kojom treba izvojevati svijetle visine ljudskoga dostojanstva. Značajni su u tom stavci: GS 8; GS 13 o grijehu; GS 19—21 o ateizmu; GS 37 o grijehom pokvarenoj ljudskoj djelatnosti; GS 56 o teškoćama u vezi s napretkom kulture; GS 65—66 o problemima ekonomskog razvoja; GS 71 o problemima privatnog vlasništva; GS 79—82 o ratu.

Imajući dakle u vidu i tamne strane čovjekove kondicije, Koncil je — osobito u I. dijelu *Gaudium et spes* — sročio *svjetao vjernički iskaz o dostojanstvu ljudske osobe* utemeljen na božanskom stvaranju i otkupljenju (GS 12—18, 22). I to i ukoliko je čovjek pojedinac i ukoliko je biće zajedništva (GS 23—43). Napose je ocijenio vrijednost ljudske djelatnosti kada se odvija u skladu s planom Boga Stvoritelja te se usavršuje do punine sudjelovanja u Kristovu pashalnom misteriju (GS 33—39).

U II. dijelu *Gaudium et spes* Koncil se izjasnio o probranim gorućim problemima suvremene zajednice čovječanstva: obitelj (GS 47—52) — kulturni napredak (GS 53—62) — ekonomsko-socijalni život (GS 63—71) — život političke zajednice (GS 72—76) — promicanje mira i izgradnja zajednice naroda (GS 77—93).

Treba istaknuti i ovo: govoreći o čovjekovu dostojanstvu, Koncil piše svoje *najljepše kristološke iskaze* koji se mogu smatrati pravim draguljima koncilske kristološke vjeroispovijesti: usp. GS 22, 32, 45 i završni 93. Očitavajući upravo misterij Krista, Riječi Božje utjelovljene, Koncil je mogao očitati u tako divnim stavcima i misterij čovjeka (GS 22a). Kristova solidarnost s ljudima temelj je ljudske solidarnosti koja »treba da neprestano raste sve do onog dana kada dođe do svoje punine. Tada će ljudi, milošću spašeni, kao obitelj ljubljena od Oca i Krista, njihova brata, dati savršenu slavu Bogu« (GS 32; usp. GS 93).

G. Martelet, izlažući misli vodilje II. vatikanskog koncila, postavlja pitanje: koji je Krist stajao pred očima koncilski otaca dok su pisali *Gaudium et spes*? Pred očima Koncila ne bijaše »Krist poglavito u dogmatskom prosjaju svoje slave, kakva su imali pred očima koncili Istoka. Pred Koncilom je Krist koji prosvjetljuje ovaj svijet — svijet u kojemu živimo — njegova očekivanja i težnje i često dramatičan značaj (GS 4). Koncilski Krist nije onaj pred čijim će trijumfom svijet iščeznuti... niti je Krist pred Damaskom koji zablješćuje Pavla i baca svojeg osvojenika u časovitu nemoć da išta oko sebe vidi. Koncilski Krist više je skriveni Krist s puta u Emaus. Diskretan suputnik koji se početka čudi našoj ignoranciji, sluša, pita i zajedničari s braćom na putu kojim idu. Njegova prisutnost i suputništvo i riječ u onima koji ga tako susreću pobuđuje neodoljivu čežnju da ga nikada ne izgube« (G. Martelet, *n. dj.*, str. 209—210).

Svakako, koncilski informiran i formiran kršćanin ne može ostati ravnodušan prema svijetu u kojemu živi, makar taj svijet još ne sudjeluje u njegovoj vjeri. No on, kršćanin, ima svoj vjernički pogled na taj i takav svijet koji još nije Crkva (GS 2 i 92). On se osjeća dužnikom tomu svijetu, njemu poslan i pozvan na suživotni i suradnički dijalog (GS 40—45). Taj je svijet područje njegova djelovanja i zalaganja da sve uloži te, koliko je do njega, kršćanina, uznapreduje ljudska obitelj dok sva ne sazori za kraljevstvo Božje (LG 35 i GS 93), za potpuno jedinstvo u Kristu (LG 1 i GS 45).

Koncilski informiran i formiran kršćanin gaji pravi kult čovjeka: on vjeruje u čovjeka — na nj gleda sa stajališta i osvjetljenja Božjih i Kristovih; stoga čovjeka doista poštuje i štuje. Na to upućuje završni broj, možemo reći, svih koncilskih dokumenata: »Otac hoće da u svim ljudima priznamo brata Krista i da ga djelotvorno ljubimo riječju i činom i svjedočeći za istinu, te tako drugima posređujemo (komuniciramo) misterij ljubavi nebeskoga Oca« (GS 93).

S tim u vezi značajne su riječi što ih je izrekao Pavao VI. u završnom nagovoru na kraju Koncila (8. prosinca 1965). On tumači zašto Koncil u vezi sa suvremenim ateizmom nije posegao za anatemom pa upućuje

na šire obrazloženje, na »naš novi humanizam«. Evo tih riječi: »Religija Boga koji postade čovjekom sučelila se s religijom — jer takvom se sama smatra — čovjeka koji se gradi Bogom. Bio je to pravi izazov za Koncil. I što se dogodilo? Sukob, bitka, anatema? Moglo je i tako biti, ali nije bilo. Stara povijest Dobroga Samaritanca oblikovala je duhovnost Koncila. Prožela ga je silna sućutna simpatija. Otkriće ljudskih potreba, koje su to veće što sin čovječji više raste, obuzela je pažnju našeg Koncila. Iskažite mu za to čast, vi suvremeni humanisti koji odbacujete transcendenciju viših zbilja. Priznajte naš novi humanizam. I mi, baš mi više nego itko, gajimo kult čovjeka« (*Insegnamenti di Paolo VI*, III, str. 721).

Marijanski vid Crkve

Ne smijemo mimoići, a da bar ukratko ne istaknemo marijanski element koncilske vizije Crkve. Znamo da je baš pod bljeskom Duha u samoj koncilskoj dvorani vrlo brzo sazorila misao da se iskaz o Blaženoj Djevici Bogorodici unese u sklop izlaganja o Crkvi, upravo kao završnica nauka o Crkvi.

Što se htjelo naglasiti? To nam je nekako najbolje sročio sam papa Pavao VI. kad je 21. studenog 1964. proglašujući dogmatsku konstituciju *Lumen gentium* proglasio Mariju Majkom Crkve. Evo zašto: »Crkva se ne sastoji samo od svojega hijerarhijskog reda, od svete liturgije, sakramenta i sklopa svojih institucija.« Ta sve je to u Crkvi — po LG 48c — pod znakom prolaznosti! »Intimna snaga Crkve i njena vlastitost — ističe Papa — kao i glavni izvor djelotvornosti kojom posvećuje ljude sastoji se u njezinoj mističnoj povezanosti s Kristom. A tu povezanost ne možemo odmisлити od one koja je Majka Utjelovljene Riječi i koju je sam Krist tako intimno pridružio svom djelu spasenja (...) Stoga je priznavanje prave katoličke nauke o Blaženoj Djevici Mariji uvijek uspješno uporište pravog razumijevanja misterija Crkve.« U nastavku Papa kaže: »U svom je smrtnom životu Marija izrazila savršen oblik Kristova učenika, postala je ogledalo svih kreposti i savršeno je u svoje postupke provela ona blaženstva što ih je Krist proglasio. Zbog toga Crkva u svom mnogostrukom životu i djelatnosti u Bogorodici Djevici ima najsavršeniji primjer nasljedovanja Krista.«

Sličan stavak čitamo i u pape Ivana Pavla II, u proglasu *Kodeksa*: »Cilj Kodeksa nipošto nije u tom da u životu Crkve ili vjernika nadomjesti vjeru, milost, karizme, a nadalje ljubav. Naprotiv, Kodeks želi pridonijeti takvu poretku u kojemu se u Crkvi prvotna važnost pridaje ljubavi, milosti, karizmama...«

Marija dakle ponovno vraća misao Koncila na ono što je u biću Crkve najintimnije i najbitnije, a to je povezanost s Kristom po vjeri, ufanju i ljubavi. U tom smislu Crkva pozdravlja Mariju — piše u *Lumen gentium* — »i kao preodlični i sasvim jedinstveni ud Crkve te kao svoj pralik i najizvrsniji uzor u vjeri i ljubavi« (LG 53). Naime, »Bogorodica je pralik Crkve, kako je učio već sv. Ambrozije, i to u redu vjere, ljubavi

i savršenog sjedinjenja s Kristom.« Tako pravo štovanje Marije »u uvijek ima za svrhu Krista — vrelo svekolike istine, svetosti i pobožnosti« (LG 67).

I još jedno želimo izdvojiti: marijanska duhovnost Crkve odgaja u Crkvi *majčinski osjećaj za sve ljude*. U svim svojim institucijama, u svim svojim pristupima i postupcima Crkva treba da bude majčinska, jer je i »Djevica u svom životu bila uzor onog materinskog osjećaja kojim treba da budu prožeti svi koji rade u apostolskoj misiji Crkve na preporodu ljudi« (LG 65).

R. Brajčić u svom komentaru *Lumen gentium* uz ovo mjesto spominje značajan intervent blagopok. zagrebačkoga nadbiskupa kardinala Šepera. Polazeći od evanđeoskih riječi kojima Krist svoje učenike proglašuje majkom i braćom i sestrama (Mt 12, 49—50), kard. Šeper ovako razglaba: »Marija majčinski ljubi Krista u svim sinovima Crkve, štoviše u svim sinovima Adamovim koji su pozvani da u Kristu postanu sinovima Božjim. Crkva, tj. svi sinovi i kćeri Crkve treba da nasljeđuju svoju Majku te njezinim majčinskim osjećajima ljube Krista u drugim sinovima Crkve (t.j. Marije), u braći, i sestrama Kristovim, štoviše u svim ljudima koji su pozvani obući se u Krista.« Šeper ističe da se ta ljubav iz svojeg ontološkog reda treba preliti i u psihološki i moralni red. Za njega je takva poruka i te kako u skladu s potrebama i očekivanjima suvremenoga svijeta (*Šeper*, II, Zagreb, 1983, str. 85—87).

Crkva — Misterij

Crkva je u svojoj intimnosti Misterij-Sakrament-Otajstvo. Time dotičemo samu suštinu koncilske vizije Crkve. Ona je »božanski okoliš«, kako bi rekao Teilhard de Chardin: u njoj se po njoj na Kristove vjernike izliva trojstvena božanska milost, u njoj otkupljeni i zamilovani čovjek — i pojedinac i udružen u zajedništvo Crkve — živi svoje zajedništvo s Bogom, »consortium divinae naturae« (2 Pt 1, 4 = usp. LG 2 i 40).

Ona je kvasac tijesta povijesti cijelog čovječanstva dok sve ono ne prijeđe u Božji narod (LG 17).

Doista, možda je baš u tomu najveća novost koncilske ekleziologije što je na razinu najvišeg učiteljstva o Crkvi podignuta riječ Misterij-Sakrament, zapravo »Ursakrament-Prasakrament«. Riječ je bremenita i ne da se jednoznačno protumačiti.

U prvom redu ovdje, u 1. poglavlju LG, *Mysterium znači cjelokupni plan spasenja* što ga je začeo Bog-Otac, a provodi ga po svom Sinu u Duhu Svetomu (LG 2—4). Bit je toga plana da je »Vječni Otac... odlučio ljude učiniti dionicima svojega božanskog života« (LG 2). U tom trojstvenom planu »Crkva je u Kristu kao sakrament ili znak i oruđe najtješnjeg sjedinjenja s Bogom i jedinstva ljudskog roda« (LG 1; usp. GS 40 i 42). Ukoliko je oruđe-instrumentum, ona napose po sakramentima (usp. LG 11) u svojim članovima već ostvaruje — Bog po njoj i u njoj već ostvaruje — i privodi ljude da budu »dionici božanskoga

života« (LG 2). No zasada to njezino posredništvo nije isključivo jer se i »izvan njezina organizma nalaze mnogi elementi posvećenja i istine« (LG 8). No i ondje gdje još Crkva nije oruđe-instrument, ostaje i dalje znakom-sakramentom (GL 45a i 92a).

Ta riječ Misterij-Sakrament-Otajstvo uključuje i treći elemenat, nazovimo ga ukratko: *teandričnost-bogočovječnost Crkve*. Kao takva, Crkva je zapravo produžetak božanskoga utjelovljenja u povijest čovječanstva. Ona kao zaručnica Kristova participira na njegovoj bitnoj teandričnosti-bogočovještvu (usp. SC 2; LG 8 i 52a; AG 22; GS 40 i dr.).

Tim je prevladano ono — bar u teološkim priručnicima, a onda susljedno i u pretežnom shvaćanju — prenaglašeno juridičko i institucionalno shvaćanje Crkve, koje dakako uvijek ostaje važan elemenat shvaćanja Crkve (usp. GS 40b). Otkrivena je tako — sa željom da se duboko usvijesti svim kršćanima — dubinska dimenzija Crkve: njezina ukorijenjenost u osobama Presvete Trojice (LG 2—4), njezina mistična istovjetnost s Kristom (LG 7), njezina oduhovljenost (LG 4 i 12).

No upravo kroz tu naglašenu teandričnost-bogočovječnost uravnoteženo se tvrdi i njezina, recimo tako, ploština, njezina izvanjska pojavnost: ukoliko je »Krist tu obitelj... sazdao i uredio na ovom svijetu kao društvo i opskrbio je prikladnim sredstvima vidljivog i društvenog jedinstva« (GS 40b s navodima iz LG 8). Ta je bogočovječnost Crkve istaknuta — upozorili smo odmah na početku (t. 3 pri kraju) — u prvim recima prve izglasane koncilске konstitucije o liturgiji. Tu se »Otajstvo Kristovo i istinska narav prave Crkve« očituje u tom što je »ona po svojoj naravi ljudska i božanska; vidljiva i nevidljivim zbiljama obdarena; ... nazočna u svijetu, a ipak — putnica« (SC 2).

Za nas kršćane, sva su ta dvojtva nedjeljiva i sva ona potpadaju pod vjeru. Crkva je za nas, kako uči LG 8, u isto vrijeme »vidljivi organizam«, ali baš kao takva ona je »zajednica vjere, ufanja i ljubavi«. I to tako da se baš kroz taj »vidljivi organizam... na sve razlijeva istina i milost«. Ona je, istina, »društvo sastavljeno od hijerarhijskih organa«, ali baš kao takva ona je i »Mistično tijelo Kristovo«. Ona je, dakako, »zemaljska Crkva«, ali baš kao takva »već posjeduje nebeska dobra«. »Tako je Crkva« jedna jedincata, ali »složena stvarnost koja je sastavljena od ljudskog i božanskog elementa« (LG 8).

I tu je vršak analogije Crkve i utjelovljenje Riječi, a ujedno i vršak Crkve kao sakramenta: »Stoga se Crkva ne malom analogijom uspoređuje s misterijem utjelovljene Riječi. Jer kao što božanskoj Riječi priuzeta narav služi kao živi organ spasenja, s Njom nerazrješivo sjedinjen, na sličan način *društveni organizam Crkve služi Kristovu Duhu* koji je (upravo kao takvu!) oživljuje, za rast Tijela« (LG 8 — s pozivom na Ef 4, 16).

Primijetimo ipak još jednom: dok Crkva na Koncilu samu sebe, svu sebe vjeruje — i kao društvenu pojavnost u cjelinskoj nedjeljivosti vidljivog i nevidljivog vjeruje. No drugima se — ne zahtijevajući od njih vjeru — predstavlja u samoj svojoj društvenoj pojavnosti. Ni od koga,

osim od Kristovih vjernika, strogo govoreći katolika, Crkva ne zahtijeva da je prizna božanskom, ali se nudi čovječanstvu kao partner, kao suradnica u svim nastojanjima oko dobra čovjeka i čovječanstva (usp. GS 1—2 i 40 i 42).

Y. Congar ističe što se postiglo takvim iskazom nauka o Crkvi u I. poglavlju o misteriju Crkve: »Tako je ontologija milosti ili zbilja kršćanske egzistencije dobila prvenstvo s obzirom na društvenu organizaciju i juridičku strukturu. Ali i sama ta juridička struktura nipošto nije svedena na pravnu društvenu činjenicu, jer je utemeljena na sakramentalnom biskupskom posvećenju.«

U tom smislu još je uvijek dosta zanemarena neke vrste koncilna definicija Crkve, prema sv. Ciprijanu: Crkva je Božji narod skupljen *iz jedinstva i u jedinstvo* Oca i Sina i Duha Svetoga (LG 3). Doista, teško je prevesti taj *de unitate*. Svakako, ne piše *in unitatem*. Jedinstvo božanske Trojice ujedno je *i izvor i uzor i uvir* jedinstva Crkve. Trojica po Crkvi ujedinjuju svijet te ljude u Crkvi ujedinjene uključuju u vlastito nedjeljivo trojedno jedinstvo, u stilu Kristove velikosvećeničke molitve (Iv 17).

Crkva — *communio* — zajedništvo

Završio bih jednom osobitom vrijednošću u koncilskoj viziji Crkve, a to je *communio*. Tu je zbilju istakao sam Papa u promulgaciji *Kodeksa* kao osobit doseg koncilne ekleziologije. On je doduše izravno povezuje sa širokim ostvarenjem zajedništva između opće Crkve i mjesnih Crkava itd. No ta je zbilja mnogo svestranija. *Communio* je drugo ime za Crkvu. Stoga se *communio* najtješnje nadovezuje na nauku o Crkvi — misteriju te produžuje u tom smjeru naše razmišljanje. U tom smislu trebalo bi pomno pretražiti sva mjesta koncilskih dokumenata gdje dolaze riječi: *communio, communicatio, communico, communis, communitarium* i sl. Napominjem da se valja pozabaviti i hrvatskim prijevodom riječi *communio* i cijele njezine obitelji. Riječ je uistinu sačuvana, može se reći, u temeljnoj svojoj zbilji: *communio* — *pričest*. Pogotovo ako je shvatimo ne samo kao zajedništvo s Kristom nego — u smislu Iv 17 — po Kristu i s Ocem i Duhom Svetim. A onda dakako i sa svakim bratom u Kristu i sa svom braćom u Kristu, do zadnjega čovjeka. Jer, kako veli GS 93 (što je završni broj svih koncilskih dokumenata): »Otac hoće da u svim ljudima priznamo brata Krista i da ga djelotvorno ljubimo riječju i činom i tako... drugima posređujemo (*lat. communicemus — priopćujemo*) misterij ljubavi nebeskoga Oca.«

Crkva je, dakle, prvenstveno zajedništvo s božanskom Trojicom, a popratno (i subitno) zajedničarenje sa svim ljudima i u Crkvi i izvan nje.

Pripominjem samo da se riječ *communio* redovito prevodi sa *zajednica* ili s onim što zajednicu čini zajednicom, a to je zbiljsko *zajedništvo*, ili ako hoćete *zajedničarenje*. No mi tu riječ *communio* možemo prevesti i sa *druženje*, što upućuje na bit ljubavi, a to je — drugi. Po glasovitoj riječi Bonhoefferovoj: »Krist je — čovjek za druge.« U tom smislu

želim podsjetiti na koncilsku izjavu da čovjek »ne može potpuno naći sebe osim po iskrenom darivanju samoga sebe«, po iskrenom sebedarju (GS 14, usp. GS 12 i 25 i dr.).

I ako Crkva želi biti, postati i ostati svim ljudima »sveopći sakrament spasenja« ukoliko »očituje i ujedno ostvaruje misterij Božje ljubavi prema čovjeku« (GS 45 = LG 48; usp. LG 1 i dr.), onda treba da u njoj prorade i sve jače djeluju sve silnice koji je u sebi ostvaruju i svijetu je pokazuju kao *communio*. Tom je zajedništvu, netom sam istakao, i izvor i uzor i uvir samo zajedništvo Oca i Sina i Duha Svetoga (LG 3).

I eto, baš stoga što je *Crkva misterij, i to misterij zajedništva*, nikakvo čudo što ona *samu sebe najjače doživljava u Euharistiji*. To će sa svom razgovijetnošću reći istom Ivan Pavao II, posuđujući misao od H. de Lubaca: »Zahvaljujući Saboru — piše Papa — iznova smo postali življe svjesni ove istine: kao što Crkva čini Euharistiju tako Euharistija čini Crkvu« (Apost. pismo *Večera Gospodnja*, br. 4). Time smo pogodili samu srčiku koncilске vizije Crkve. Po dekretu *Presbyterorum ordinis* 5 s Euharistijom su povezani i na nju su usmjereni svi sakramenti, djela apostolata i sve crkvene službe jer ona »sadrži svekoliko duhovno dobro Crkve, to jest samoga Krista.« Prema *Lumen gentium* 11 Euharistija je »izvor i vrhunac cijeloga kršćanskoga života« jer cijela Crkva kao svećenička zajednica »u Euharistiji »prinosi božansku žrtvu i sebe s njom«. Vjernici — kako nastavlja LG 11 — »hraneći se Kristovim Tijelom u svetoj pričesti pokazuju konkretnim načinom jedinstvo Božjega naroda koje se ovim uzvišenim sakramentom prikladno izražava i čudesno ostvaruje.«

Vršak Crkve kao misterija i zajedništva izražava *Lumen gentium* 7 razvijajući nauk o Mističnom tijelu Kristovu: »Svi udovi treba da postaju njemu slični, dok se u njima ne oblikuje Krist (Gal 4, 19). Zato smo uzeti u misterije njegova života...« (LG 7e). A upravo po Euharistiji, »u lomljenju euharistijskoga kruha postajemo stvarno dionici Gospodinova Tijela i uzdižemo se do jedinstva s njime i među sobom...« (LG 7b). Baš zato je Euharistija također »izvor i vrhunac evangelizacije« (PO 5a) što s osobitom jasnoćom izražava dekret *Ad gentes* 36: budući da Euharistija pritijelovljuje i upriličuje živomu Kristu, samom svojom nutarnjom snagom uvjetuje da vjernici surađuju na rastu i širenju Kristova tijela te ga što prije dovedu do punine (usp. i PO 5a).

Crkva se tako ostvaruje kroz Euharistiju kao proslaviteljica Boga i posvetiteljica ljudi: »Iz liturgije se, osobito iz Euharistije kao iz izvora izljevaju na nas milost te se s najvećim uspjehom postizava ono posvećenje ljudi i proslava Boga u Kristu prema čemu se kao prema svojoj svrsi stječu sva druga djela Crkve« (SC 10; usp. SC 6). Crkva kao takav misterij i kao takvo zajedništvo nužno je, po sebi, otvorena Bogu i svim ljudima, svemu čovječanstvu i — svakom čovjeku.

Zaključak

Na kraju bih htio podsjetiti na nešto za me značajno. Temeljni dokument ovog Koncila svakako je dogmatska konstitucija o Crkvi koja naumice počinje riječima *Lumen gentium* — *Svjetlo narodā*. Tko je to? Krist po Crkvi. I tu se dogodila jedna značajna transpozicija koja je također plod koncilskog sazrijevanja. Mjesec dana prije početka Koncila, čini mi se na Ime Marijino 12. rujna, papa Ivan XXIII. održao je programatski nagovor koji je prenosila svjetska televizija. Sjećam se značajne slike u *L'Osservatore Romano*. Papa za stolom čita svoju televizijsku poruku, a u pozadini se vidi globus. Veliki je naslov te poruke bio: »Ecclesia Christi — lumen gentium«, tj. »Crkva Kristova — svjetlo naroda«. Koncil je htio biti vjerniji samom evandeoskom tekstu i zbilji pa je preinačio taj naslov u pročelne riječi konstitucije o Crkvi: *Svjetlo narodā jest Isus Krist*. Tom svjetlošću Kristovom što odsijeva na licu Crkve Koncil želi rasvijetliti sve ljude (LG 1).

To nas sjeća veličanstvene slike sv. Pavla (2 Kor 4, 6; Mt 5, 14). Otac prebiva u nedostupnu svjetlu. Njegov je odsjaj lice Kristovo koje odsjaje na licu svakoga Kristova učenika. Oni koji još ne poznaju ni Oca ni Krista njegova mogu ih prepoznati samo po odrazu lica Kristova na licu učenikom. A ono po čemu ih kao Kristove mogu prepoznati, ostaje uvijek — ljubav: »Po tom će svijet prepoznati da ste moji učenici ako budete imali ljubavi jedan za drugoga.« Ili točnije, prema grčkom: »Jedni za druge.« (Iv 13, 35 i 15, 12—17).

Dakle *Crkva-ekklelesia* svodi se na *ljubav-agape*, a ona se živi upravo u *zajedništvu-koinonia-communio*. Tako je Crkvu kao zajednicu ljubavi shvaćao i doživljavao sv. Augustin. On u svojim propovijedima često nagovara okupljenu zajednicu *caritas-ljubav*, u konkretnom smislu. »Intelligit caritas vestra.«

THE CONCILIAR VISION OF THE CHURCH

Summary

The conciliar vision of the church stems primarily, to be sure, from the dogmatic constitution *LUMEN GENTIUM*, but important elements of that vision are found in all the conciliar documents. So e.g. the church is a pupil of the Word of God, and thereafter its teacher (DV 1 and 10), the church is in its being theandric (SC 2 = LG 8); SC 6 makes very clear the purpose of the church: it glorifies God and it announces salvation and to its members it also mediates salvation, especially in its sacramental liturgy. The author analyses the question what has been achieved by stressing that the church is the people of God, the emphasis

which is important, among other things, for a more balanced relationship between hierarchy and laity. As regards the teaching on the hierarchy the Second Vatican Council was the necessary complement of the forcibly interrupted First Vatican Council. The relations between the pope and bishops, the bishops among themselves, and, as already mentioned, those between the hierarchy and laity have been better elucidated. This applies especially to the concept of the church as a brotherhood. The author elaborates the question of the purpose of the church as manifested in the various conciliar documents: according to SC 2 the church, as already noted, is the glorifier of God and the announcer of salvation. According to AG the church is by nature a missionary. Of its essence is a coexistent and collaborating dialogue with the world (GS and DH). However, its special aim is the holiness of all its members (LG V and VI). In this context the author expatiates on the typology of lay holiness and on the theological value of everyday christian life and endeavours. The holiness of the church is an emergent one («acquirenda»), to be acquired while the church is on the way: its fullness will be reached in the eschaton (LG VII). There is, therefore, even for the church an »eschatological interim« which makes it possible to experience the church as a penitent church (cf. LG 40; UR 6 et al.). This leaves a space even for a necessary reform of the outworn elements in the church (LG 48 and UR 6). An important discovery is the clear theological formulation of the relationship with other christians and with nonchristian believers (LG 15 = UR; LG 16 = NA; LG 17 = AG), especially of the relations between the church and the world (GS and DH). The introduction of the teaching on the Virgin and Mother of God in LUMEN GENTIUM lends a distinctive Marian hue to the church: the church too is both virgin and mother and all its internal and external pastoral efforts must be — motherly. The VIII chapter together with the I chapter paint the conciliar vision of the church as a mystery. Mysterious is already its visibility and so are its ostensibly visible structures. The writer points to the manifold connotation of the term »mystery« and connects it with the word »koinonia«: the church is a mystery of community on many levels.